

Югозападен университет „Неофит Рилски“

Становище

от проф. д-р Петя Запрянова Янева, член на научно жури в конкурса за заемане на академичната длъжност ПРОФЕСОР по област на висше образование 2.1. Филология/ Общо и сравнително езикознание (Морфосинтаксис на английския език), обявен в ДВ бр. 81 от 10.10.2017 г. въз основа на ЗАПОВЕД № 115 от 18.01. 2018 г. на ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград, и на основание на чл. 4, ал. 2 от ЗРАСРБ и решение на ФС на Филологическия факултет /Протокол № 1 /16.01. 2018 г./

Относно: научната, научно-приложната и професионално-академичната дейност и продукция, представена от участниците в конкурса

В конкурса участва единствената кандидатка **Елисавета Владимирова Бояджиева**. При процедурата за обявяване на конкурса и допускане на кандидатката до него няма нарушения.

I. Обобщени данни за научната продукция и дейността на кандидатката

Елисавета Бояджиева е родена на 29.07.1956 г. През 1978 г. е завършила СУ „Св. Климент Охридски“ със специалност Славянска филология (основен език – чешки) и втора специалност Английски език. Започнала е научна кариера веднага след завършването на висшето си образование като от 1981 до 1985 г. е редовен докторант по Сравнително славянско езикознание. Защитила е дисертацията си в същата област през 1990 г. От 1985 до 1994 г. последователно е научен сътрудник II ст. в Секция по славянско езикознание и научен сътрудник I ст. в Секция по общо и приложно езикознание в Институт за български език, БАН. От 1991 до 1996 г. е преподавател по английски език в ИЧС, а в периода 1996-2003 е преподавател в ЮЗУ - Катедра по чужди езици. Работи също като главен асистент в НБУ 2003 - 2005 г. В периода 2007-2011 е преподавател по общо езикознание и английска морфология във ФФ на ЮЗУ, а през 2005 е избрана за доцент по общо и сравнително езикознание. Била е ръководител на Катедрата па англичантистика (2007-2011 г.), а понастоящем е ръководител на Катедрата по германски и романски езици.

Сред преподавателската ѝ дейност се откроява и дейността ѝ като лектор в бакалавърска и магистърска степен по Български език, Източноевропейска култура и Интеркултурна комуникация в Тринити Колидж, Дъблин, Република Ирландия (2009 – 2011).

Всички, водени от Е. Бояджиева, университетски курсове са тематично обвързани с настоящия конкурс. Налице е значителен преподавателски опит на кандидатката. Ръководила е и 6 докторанти, от които 1 е защитил, а останалите са в процес на обучение.

Специализирана е в Канада като стипендиант по програма на Съвета за канадски изследвания към Министерството на външните работи на Канада, в

Международния семинар за канадски изследвания към университета в Отава и в университета в Бон, Департамент за Американски и Канадски изследвания.

Участвала е като експерт или координатор в 9 научни проекти.

Владее отлично английски, чешки и руски език.

Елисавета Бояджиева има общо 63 публикации. От тях 8 са свързани със конкурса за доцент, а 9 са в чужбина.

Съгласно чл. 29, ал. 2 на Закона за развитие на академичния състав в Република България на рецензиране подлежат 55 публикации. Те представляват: 2 монографии, 37 статии, 1 съставителство, 12 рецензии за монографии и учебни помагала и 3 редакции. Част от тях са цитирани в Scopus, Thomson Reuters, Publish or Perish, Academia.edu.

Кандидатката е участвала в различни научни форуми, което може да се проследи от представените публикации. Била е рецензент на дисертационни и хабилитационни трудове. Носител е на международната награда Diploma World Science.

II. Оценка на научните и на практическите резултати и приноси на представената за участие в конкурса творческа продукция

Първата монография *The Verb in Standard Modern English (in comparison with Bulgarian)* допринася за обогатяване на съществуващи знания и е пряко свързана с приложение на научни постижения в практиката. Своеобразна прелюдия към нея са редица статии (*Ditransitives and their Arguments in Modern English; Principles and Rules in the Structure of the Verb Phrase in English; Structural Principles of Genitive Case assignment in Slavic Languages (within the NP domain); Expressing Gender in English and some Slavic Languages; Modern Tabooing and Language Change, Reflections on a New Word-Formation Pattern in Bulgarian Newspaper Language* и др.). В тях има полезен допълнителен материал, който не е отразен в монографията.

Подходът при описанието на глагола е на базата на правила и примери от писмения стандартен английски, така че да се получат резултати с типологическа приложимост. Този подход е използван последователно при оформянето на всяка глава, отговаряща на определена глаголна категория. Тук ярко изпъкват четири основни приносни моменти:

1. С помощта на формализиран подход в подробно се описва и се доказва редът и характеристиките на глаголните елементи в английския език. Извеждат се два основни принципа: първо, всеки ляворазположен глагол лицензира формата на всеки непосредствено дясно разположен глагол, и, второ – първият глагол е единствената променлива в максималната екстензия на сложния глаголен предикат (с. 96 и сл.).

2. Предлага се традиционният термин *инверсия* като операция за образуване на въпросителни изречения и негативната инверсия да бъде заместен от термина *фронтиране на оператора* като специфичен вид движение на първия глаголен елемент (с. 328; 417 и сл.).

3. Със средствата на синтактичната дистрибуция се показва, че специфичната за английския език -ing формата, герундият, функционира предимно като

съществително име (с. 77). Тук обаче трябва да се имат предвид и онези съчетания с глаголи, в които не са налице условия герундият да бъде разглеждан като съществително, напр. I saw him **driving** the car = I saw him while he was **driving** the car, т.e. по-скоро имаме употреба, близка до тази на сегашното причастие и заместваща подчинено изречение за време, в което герундият е вместо спрегнат глагол (с. 112 и сл.).

4. Разграничават се транзитивните от двувалентните глаголи, при което като транзитивни се определят само онези двувалентни глаголи, които позволяват образуване на пасив. При разглеждането на този въпрос много ясно проличават недостатъците на чисто синхронния подход в описанието на езиковите явления. Ако езиковедите се бяха обърнали към историята на индоевропейските езици, щяха да са наясно, че пасив може да се образува само при глаголи, които в стари времена са изисквали акузатив, т.e. истинско пряко допълнение, но не и при глаголи изискващи датив, т.e. старо непряко допълнение. Показателни за това са примерите на с. 61. Към това бих добавила разсъжденията относно личния и безличния пасив (с. 25), които също имат отношение към определянето на транзитивните глаголи и изобщо за валентността на глаголите. Тук можеше да се дадат повече примери и темата да се доразвие по-подробно, тъй като е много важна.

5. Без да има претенциите за детайллен анализ на приликите и разликите между стандартния английски и съвременния български език, работата е добър обзор и основа за приложение на научните постижения в практиката на преподаване на английски език на българи и на български език на носители на английския език. Особено полезни в това отношение са многобройните авторски и неавторски таблици, които улесняват в голяма степен структурирането на знанията.

Монографията *The Science of Language* обобщава наблюденията и опита на авторката в преподаването на езиковедски дисциплини на студенти по филология. В съответствие с нейния замисъл, тя се нарежда сред публикуваните напоследък обобщаващи трудове в различни области на науката, които имат за цел да проследят постиженията, разпръснати в множество публикации с по-частен характер. Така сред традиционните за общото и сравнително езикознание проблеми в полезните на кандидатката са попаднали теми като текст-лингвистиката и анализ на дискурса, които получават своето развитие в последните години на миналото и началото на настоящето столетие. Допълнително са развити други важни и повече или по-малко дискусационни въпроси, например за произхода на човешкия език и генетичната предопределеност на възможността хората да боравят с него, постиженията на невро- и психолингвистиката, принципите на усвояване на роден и чужд език в духа на схващанията на Чомски и неговите последователи. Освен това дихотомията на Сосюр е определящ елемент на нейното изложение за езиковата структура, която е разгледана последователно според опозициите:

1. langue vs parole
2. synchrony vs diachrony
3. syntactics vs paradigmatics.

Това прави тази част от работата много стегната и информативна (вж. напр. таблица 5 на с. 88).

Сериозно постижение е анализът на невербалната комуникация, като неразделна част общата теория за природата на човешкия език, с преглед на отделните кинеми, които се подразделят на езиково универсални и езиково специфични. Такъв анализ рядко присъства в езиковедски публикации от този тип и е много полезен както за подготовката на студенти, така и за други филолози, които имат интерес към тази специфична област.

Множеството примери (моят специален интерес бе предизвикан от най-дългата дума в турски, отбелязана в бележката на с. 141 – *Çekoslovakyalilaştıramadıklarımızdanmışçasına* със значение ‘You are said to be the one of those that we couldn’t manage to convert to a Czechoslovak’), използваният личен архив (например за скоростта на разпознаване на думите, с. 163), точните обобщения и изтъкването на някои лични възгледи като подкрепата за схващането, че човешкият език се е развил като необходимост за отразяване на човешкото познание (с. 121), са достатъчно **представителни за стремежа на авторката към доказване с нови средства на вече съществуващи научни области, проблеми, теории и хипотези**. Особено полезно е теоретичното очертаване на възможностите на различните видове подходи при анализите на езиковите явления. В това се крие и приносът на монографията.

И в двете монографията личи много добра езикова компетентност по роден език и по основните западни езици. Статистиката често е резултат от проверка в интернет (вж. напр. с. 57). Посочена е подходяща библиография.

Тъй като прекалено се разпрострят върху монографиите, ще подчертая само някои приносни моменти от представените за конкурса статии.

Като формулиране на нов научен проблем може да се разглежда предложената в статията *Theories of Culture* интерпретационна рамка за анализ на езиковата употреба, отразяваща поведенчески модели в процеса на социалното общуване. Тя е допълнена в редица други статии: *Education as a Cultural Paradigm, Reflections on Learner autonomy: Cultural perspectives, Modern Trends in Education and National Cultures, Pluralistic Approaches in Education: Culture Related Issues, Global Trends in Education: Issues of Contention, Reflections on the Relation between National Cultures and Innovations in Education - the Case of Bulgaria* и *Традиции и иновации в университеските специалности с основен език английски в българския културен и образователен контекст*. Навсякъде за основа е използвана *Теорията на организацията и културите* на Герт Хофтеде. На преден план изпъква взаимосвързаността на националния език и националната култура и отражението им в областта на **чуждоезиковото обучение и междукултурното общуване**. Специално внимание е отделено и на **всекидневното общуване** (*Verbal Conventions in Everyday Communication from a Cultural Perspective (A Comparison between English, Bulgarian and German)* (в съавторство с А. Михайлова) и **литературната антропология** (*Образът на „звездата“ Хитър Петър от културна перспектива*). В резултат на анализите се стига до извода, че три от общо шестте културни параметри – **индивидуализъм, властова дистанция и избягване на риска** – са клечови за езиковата употреба. **Значимостта на тезите на авторката се потвърждава и от тяхното цитиране** (*Global Trends in Education – 1 цитиране 2018, Theory and Practice in Foreign Language Teaching — Past and Present – 2 цитирания 2014, English Language*

and Linguistics in a Non-native Speaking Academic Discourse), Learner-Centered Teaching and Learner Autonomy: Issues of Contention from a Cultural Perspective – Томсън Ройтерс - 3 цитирания; Reflections on the Relation between National Cultures and Innovations in Education - the Case of Bulgaria).

Другата статия, която искам специално да отбележа, е *Проблеми на нормата и кодификацията в съвременния български книжовен език*. Тя е важна с дискусията, свързана с установената употреба на термините „книжовен“/„литературен“ и „стандартен“ език и връзката между кодификацията и нормотворчеството в историческия процес.

Повече аргументи в полза на посоченото във втората монография схващане за езика като част от когнитивната система на човека и най-новите изследвания в тази посока, които се противопоставят на теорията за социална потребност от общуване, са представени в четирите статии: *Някои философски аспекти на съвременната теоретична лингвистика*; *Философски концепции в съвременната лингвистична теория и методи на анализ*; *Linguistics as a Natural Science и Verb, Tense and Deixis*.

III. Критични бележки и препоръки

Имам някои сериозни забележки към **втората монография**. Повечето от тях произтичат от факта, че Е. Бояджиева се е предоверила на авторитети и това е станало причина за редица неточности, които могат да се разделят в три групи:

A. Неточности от фактологически и теоретичен характер:

1) Твърдението, че филологията е „most often associated with any written language and therefore defined as the study of literary texts and written records in order to establish their authenticity and interpret the meanings of the words in order to restore the original texts“ (с. 8) е едностранично, защото филологията обхваща и диалектологията, където текстовете по-често не се книжовни, а още по-често са и неписани.

2) Тъй като източниците на Бояджиева са западни автори, източната традиция е останала в сянка. Така в прегледа на библиотеките можеше да се спомене, че всъщност на изток има по-стари библиотеки от Александрийската, напр. в Ирак (библиотеката на Ашурбанипал), също в Китай и Индия, а най-старата запазена библиотека в Западна Европа е във Фез, Мароко, в най-стария западен университет (там университетът, библиотеката и джамията са открити през 859 г.).

3) Елинистическото койне не достига своя апогей по времето на Александър Македонски, а едва тогава започва да се развива. Също така то не приключва своето развитие с падането на гърците под римска власт в 146 г. пр.н.е., когато впрочем Рим все още е република, а не империя (с.10), а едва през IV или VI в. (в зависимост от схващанията на различни езиковеди), когато се разпада на диалекти. Изобщо средновековен гръцки и елинистическо койне не са едно и също нещо и, както отбелязах, когато се появява съвременният гръцки език, късносредновековният гръцки не представлява койне (с. 77). Гръцкият въпрос се отнася не просто до съвременния гръцки език, а за един продължителен период от време от еленистическата епоха до към края на XX век, където отначало се конкурират атицизъмът и елинистическото койне, за да се стигне до конкуренцията между димотики и катаревуса.

4) През ранното Средновековие латинският език не заменя напълно гръцкия като език на религията в цяла Европа (с. 13), най-малкото териториите на Балканския полуостров правят изключение. По това време в Константинопол отдавна има своеобразен университет, в който се преподава източно православно богословие, и голяма библиотека със скрипторий. Там впрочем е учили и нашият владетел Симеон Велики, който повтаря този модел в Преслав. В Преславската книжовна школа се правят преводи на различни текстове, включително на модифицирани от средновековни автори трактати на Аристотел, напр. „За тропите и фигураните“ на Г. Хировски. Работи се върху теорията на превода, Псевдо-Дионисий Ареопагит има едно забележително съчинение "За божествените имена", части от които са превеждани и на старобългарски и т.н. Изобщо българската традиция отсъства във въвеждащите глави, посветени на историята на лингвистиката.

5) Не ми стана ясно защо преди началото на XXI в. лингвистиката е била зависима дисциплина (с. 19).

6) Също не ми стана ясно, защо “In the 17th and the 18th century other languages spoken in the today’s territory of Russia were also discovered” (с. 24). Хората в Русия отлично са знаели, че тези езици съществуват, най-малкото защото са водели доста войни с техните носители. Може би са открити от западноевропейските учени? И къде изчезна Ломоносов, който работи през XVIII век?

7) Освен палеографията (с.37) с писмените системи се занимава и епиграфиката.

8) Ако схемата на вълновия модел на отношение между дъщерните езици (с.70) е заимствана от Лабов, тя трябва да се коригира, защото според нея излиза, че албанският е по-близък по територия до славянските езици от латински и гръцки, което не е вярно. Тук очевидно не се отчита, че в определени исторически периоди гръцки и латински направо са били официални езици на някои от славянските територии.

9) Буди съмнение твърдението, че „*Infices are not characteristic of Indo-European languages*“ (с. 114) В стария гръцки има форми, които няма как да се обяснят освен с инфикс в корена. Напр. λαμβάνω е с добре засвидетелстван корен λαβ- *(s)lebh₂gʷ- и появата на -μ- в него не може да бъде обяснена нито с озвучаване на консонант, нито с промяна на гласната, а само и единствено с наличието на инфикс. Ето тук Бояджиева можеше да обясни защо поддържа такова становище и променила ли се е концепцията за инфикса спрямо отразеното в по-стари езиковедски трудове.

10) На с. 119 е отбелязано: „*It explains why nouns can combine with verbs and adjectives, but cannot combine with adverbs*“ В гръцки, включително в съвременния, съществителното може да се комбинира с наречие във функцията му на определение.

11) *Тека, протакам, протичам и река – рекичка* (с. 136) не могат да бъдат примери за вътрешна флексия, тъй като и трите глаголни форми са за несъвършен вид на глагола, сег. вр. 1л. ед.ч. Тук направо си се образуват нови думи от същия корен. При река - рекичка промяната също е лексикална, а не граматична. Според мен е по-правилно тук да се използват термините *отглас* и *отгласни степени*.

12) В латински няма чак толкова преобладаващ модел SOV. Там словоредът е по-скоро свободен и по-близо до SVO. Вероятно за основа на това заключение са използвани сентенции, където наистина се предпочита SOV. Използваната класификация на моделите е на Томлин (с. 152).

Тук съм пропуснала случаите, в които очевидно става дума за *lapsus calami*.

Б. Хронологически неточности:

1) Александрийската библиотека не е основана от Птолемей през 367 г., защото тогава той тепърва се ражда. Твърди се, че опожаряването ѝ е било при битка на Цезар срещу Аврелиян, но в 48 г. пр.н.е. Цезар се бие в Египет срещу войските на Клеопатра, Птолемей 13-ти и Марк Антоний. Аврелиян е живял два века по-късно и се предполага, че по негово време също е имало опожаряване на Александрийската библиотека.

2) Късната античност не се датира между VI и X в., а от 300 до 600 г. или 700 г. имаме Късна античност, от 600 до 1000 ранно Средновековие.

3) Не е възможно шумерската лингвистична традиция да датира от II в. пр.н.е., тя е много по-ранна. Същото се отнася и за лингвистичните занимания в териториите на Индия – те не са от I в. пр.н.е. (с. 20), най-малкото защото най-старата известна санскритска граматика е от 500 г. пр.н.е. и тя е по-стара от старогръцката граматика на Дионисий Тракиец (с. 21).

4) Римлянинът Варон, за когото се смята, че е автор на първата латинска граматика, не е живял по време на империята, а на републиканския Рим.

В. Неточности в гръцките думи и термини:

- на стр. 11 се казва, че *библиотека* съдържа в себе си думата „*tekke*“, която „means a suitcase or a cabinet“, но транскрипцията на θήκη е *thekē* и значението според авторитетните старогръцко-английски речници е „that in which a thing is put or laid away, a receptacle, repository, chest, box“;

- *δεῖξις* (с. 129) и *διάθεσις* (с. 133) са съществителни, означаващи процес и е по-правилно да се превеждат с -ing форми, а не с инфинитиви;

- правилно е да се използва *μηχανή* със значение „средство, способ, хитрина, изобретение, машина за повдигане на тежести, всякааква машина, механизъм“, *a не μαχανά originally meaning a smart tool* (с. 176);

- гръцката дума *κίνημα* означава *движение* от старогръцки до новогръцки. Френската *cinéma* е заемка, но с промяна на значението, както е подчертала и Бояджиева - ‘a motion picture’ и ‘a movie theatre’. При повторното ѝ заемане в новогръцки тя не означава ‘a motion picture’, по-скоро се употребява за ‘movie theatre’. На новогръцки филм е или *φίλμ* или *ταινία*.

Забележки към първата монография.

1. Към „One basic problem, which makes questions special and distinguishes them from the general indicative mood in statements is that they lack factuality and do not possess truth value.“ (с. 29) бих добавила, че затова в старите езици повечето типове въпроси се задават в конюнктив. Изобщо при наклоненията има много преплетени случаи, (например, заповед може да се изрази и с индикатив - отиваш и ми донасяш книгата веднага!), които можеше да се разгледат по-подробно.

2. Категорията род при глагола (с. 34) е спорна. В български род се означава само в единствено число при причастията, които се употребяват в състава на лични глаголни форми и/или самостоятелно. Според книжовното правило при множествено число, употребено като учтива форма, л-ово причастие трябва да стои в мн.ч., т.е. няма съгласуване по род с глаголното лице, а при формите със страдателно причастие (както и прилагателните имена) в ед.ч. трябва да се употреби съответния род на глаголното лице – в този случай е налице съгласуване по род и число. (Радка Влахова - ПРАКТИЧЕСКА ГРАМАТИКА. БЪЛГАРСКИ ЕЗИК <http://www.slav.uni-sofia.bg/grammar/morf25.html>). Тези колебания показват колко непривична за глагола е категорията род, а и в старите езици почти не се срещат лични глаголни форми, образувани с причастие. В старогръцки например те се използват само там, където по фонетични причини не могат да се употребят лични окончания. Това ме кара да се съмнявам в тезата на авторката, че английският никога е имал род при глагола, който не е запазен (с. 36).

3. На с. 70 е отбелоязано, че „*learned* tends to retain the original meaning of *learn* for past tense, whereas *learnt* tends to function rather as a complement, thus moving toward adjectives“. Всъщност нещата стоят точно обратното.

4. Спомагателният глагол *съм* в български език няма суплетивно образуване на сегашното време (с. 73). Промените там са резултат от фонетични преобразувания на една и съща индоевропейска основа *es. Суплетивността при този глагол е в използването на различни основи за сегашното и миналото време.

5. Малко е съмнително исторически инфинитивът да е субстантивизиран глагол (с. 74), по-скоро е отглаголно съществително.

6. *Мъчно ми е* (с. 84) е твърде трудно да се определи като глагол, това по-скоро е безличен израз.

Направените критични бележки не омаловажават постиженията на кандидатката. Те са свързани преди всичко с области, в които тя не е тесен специалист. Бих препоръчала обаче тези недостатъци да бъдат отстранени при повторното издаване на книгите.

1. Заключение.

В трудовете на Е. Бояджиева има значими приноси в областта на филологията и методиката на преподаване на английски език. Кандидатката се е утвърдила като много добър преподавател и изследовател, с което отговаря на условията за заемане на конкурсната длъжност. Оценката ми за нейната дейност и научни постижения е преобладаващо положителна. Затова препоръчвам на научното жури и почитаемия научен съвет да изберат Елисавета Владимирова **Бояджиева на академичната длъжност „професор“.**

22.02.2018 г.
София

Проф. д-р Петя Янева